

INLEIDING 6

Het ontstaan van de Bijbel 8

1 OERVERHALEN 10

De wereldbol 12

Schepping 14

Kinderen van Adam en Eva 16

De zondvloed 18

Babel 20

Eva 22

2 AARTSVADERS 24

Landkaart 26

Abraham en Sara 28

Isaak en Rebekka 30

Jakob 32

Jozef 34

Sara 36

3 IN DE WOESTIJN 38

Landkaart 40

Egypte en de uittocht 42

Het tentenkamp en de tabernakel 44

Woestijnreis van veertig jaar 46

Intocht in het beloofde land 48

Mozes 50

4 RECHTERS 52

Landkaart 54

Dagelijks leven in de tijd van de rechters 56

Oorlog met de omliggende volken 58

Ehud, Debora, Gideon en Simson 60

De laatste rechters: Eli en Samuël 62

Samuël 64

5 KONINGEN 66

Landkaart 68

Koning Saul en David 70

Koning David en koning Salomo 72

Tweestammenrijk Juda en tienstammenrijk Israël 74

Het leven aan het hof 76

David 78

6 IN DE TEMPEL 80

Plattegrond 82
Werken in de tempel 84
Offerdienst 86
Psalmen en liturgie 88
Feesten en vasten 90
Asaf 92

7 PROFETEN 94

Landkaart 96
Vroege profeten 98
Jesaja - Jeremia - Ezechiël 100
Het visioen van Daniël 102
Kleine profeten 104
Jesaja 106

8 BALLINGSCHAP 108

Landkaart 110
Het leven in ballingschap 112
Een andere cultuur 114
Terugkeer naar Israël 116
Het Griekse en het Romeinse Rijk 118
Nehemia 120

9 JEZUS 122

Landkaart 124
Het leven van Jezus 126
Dagelijks leven in de tijd van Jezus 128
Jezus' wonderen 130
Jezus als leraar 132
Maria 134

10 EERSTE GEMEENTEN 136

Landkaart 138
De apostelen 140
De eerste christenen 142
Steden in het Romeinse Rijk 144
Een brief aan ... 146
Paulus 148

Zaakregister 151
Bronvermelding afbeeldingen 153
Literatuurlijst 154

1

OERVERHALEN

De eerste verhalen in Genesis worden ook wel de oerverhalen genoemd. Ze gaan over het ontstaan van de aarde en de eerste mensen die op aarde woonden.

Oerverhalen

Volk Israël in Egypte

Schepping

2000 v.Chr.

1800 v.Chr.

1600 v.Chr.

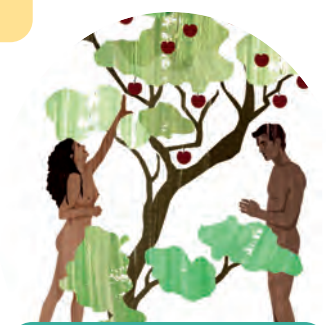
1200 v.Chr.

Aartsvaders

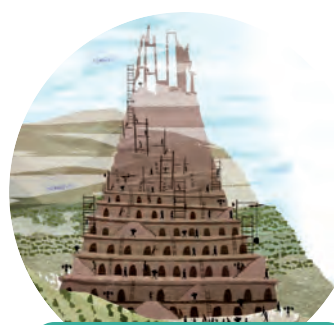
In de woestijn

IN DE BIJBEL
Genesis

Zondeval
(jaartal onbekend)

Toren van Babel
(jaartal onbekend)

| Schepping | 2000 v.Chr. |

Zondvloed
(jaartal onbekend)

Rechters

Ballingschap

Jezus

Koningen

Tussen Oude en Nieuwe Testament

Eerste gemeenten

Vanuit de ruimte ziet de aarde er vooral blauw uit, dat komt omdat 70 procent van het oppervlak van de aarde uit water bestaat.

De aarde is een unieke plek. Door de afstand tussen aarde en zon is het hier niet te warm en niet te koud. Daardoor is er ook vloeibaar water – zonder dat is er geen leven mogelijk. Verder is er de dampkring. Die luchtlaag om de aarde houdt de hitte buiten en beschermt ons tegen meteorieten.

De scheppingsdagen

Eerste dag: De hemel en de aarde en het licht

Tweede dag: De dampkring

Derde dag: Scheiding tussen land en zee; gras, planten en bomen

Vierde dag: Zon, maan en sterren

Vijfde dag: Vissen en vogels

Zesde dag: Landdieren en de mens

De aarde hoort bij het zonnestelsel. Met zeven planeten en een aantal dwergplaneten draait de aarde om de zon. Het zonnestelsel hoort bij de Melkweg, een sterrenstelsel met wel 200 miljard sterren. Wetenschappers denken dat er 2 biljard andere sterrenstelsels in de ruimte zijn. Dat is een 2 met 15 nullen.

De Joodse jaartelling begint bij het moment dat de Joden denken dat de aarde geschapen is. Onze jaartelling begint bij de geboorte van Jezus.

De monnik Luther heeft in de 16e eeuw geprobeerd uit te rekenen wanneer de schepping plaatsvond. Hij kwam uit op 3961 v.Chr.

Het boek Genesis en dus ook de verhalen over de schepping, de zondvloed en de torenbouw in Babel zijn pas veel later opgeschreven. In het begin werden de verhalen aan elkaar doorverteld. In die tijd konden de meeste mensen nog niet lezen en schrijven. Het boek Genesis zoals wij dat nu kennen, is pas veel later ontstaan. In de tijd van de koningen van Israël en Juda begon men met het samenstellen, het aanvullen en het herschrijven van de verhalen. Pas na de Babylonische ballingschap waren ze hiermee klaar.

Genesis 1 en 2

In Genesis 1:1 – 2:3 wordt verteld dat God alles heeft geschapen. Het lijkt alsof Genesis 2:4 weer opnieuw begint. Toch wordt in Genesis 2 niet alles herhaald wat in Genesis 1 staat. Het scheppingsverhaal uit Genesis 2 werkt het belangrijkste onderdeel van Genesis 1 uit: de schepping van de eerste mensen, Adam en Eva.

Betekenis Adam en Eva

In de Hebreeuwse taal staat 'Adam' gelijk aan 'mens'. 'Eva' betekent oorspronkelijk 'de moeder van het leven'.

Hof van Eden

God maakt een tuin voor de mens om in te leven, de hof van Eden. In Genesis staat dat de tuin in het oosten ligt en dat er een rivier begint, die vertakt in vier rivieren: de Pison, de Gichon, de Tigris en de Eufraat. De laatste twee rivieren kennen we nog steeds en stromen van Oost-Turkije naar de Perzische Golf. De hof van Eden wordt ook wel het paradijs genoemd.

De verboden vrucht

In het paradijs staan twee speciale bomen: de boom van het leven en de boom van de kennis van goed en kwaad. God waarschuwt dat de mensen zullen sterven, als ze van de vruchten van de laatste boom eten.

In de Bijbel staat niet van welke vrucht Adam en Eva aten. Meestal wordt er een appel afgebeeld. In oude Latijnse bijbelvertalingen wordt de vrucht 'malum' genoemd. *Malum* betekent zowel kwaad als appel.

De slang

Nadat Adam en Eva van de verboden vrucht hebben gegeten, zegt God tegen de slang dat hij voortaan door het stof zal kruipen. Daarom denken sommige mensen dat de slang daarvoor nog poten had.

Dit is spijkerschrift, het schrift waar ook het Gilgamesj-epos in is geschreven.

Het Gilgamesj-epos uit ca. 2100 v.Chr. is één van de oudste verhalen die zijn opgeschreven, nog voor het verhaal van de schepping. In het Gilgamesj-epos staat een verhaal over Gilgamesj die op zoek gaat naar de bloem van het eeuwige leven, en een sprekende slang, die de bloem steelt.

Ik maak het goed

Stel je voor dat je expres een heel dure vaas omverschopt. En als je moeder roept 'Wat heb je nu gedaan?!' zet je een grote mond op. Nou, dan zwaait er wat. Weet je wat God deed, nadat Adam en Eva alles kapotgemaakt hadden? Hij beloofde: 'Ik maak het goed!' Dat is wel iets om blij van te worden, toch?

Op zoek naar het paradijs

Nadat Adam en Eva van de verboden vrucht hebben gegeten, worden ze weggestuurd uit het paradijs. Er staat niet in de Bijbel dat het paradijs vernietigd wordt. Door de jaren heen gaan veel mensen op zoek naar het paradijs. De ontdekkingsreiziger Christoffel Columbus (1451-1506) schreef vanuit Zuid-Amerika dat hij het paradijs had ontdekt.

Hoe leefden Adam en Eva en hun kinderen?

Adam bewerkt de grond (Gen. 3:17-19) en dat is zwaar en inspannend werk. Ook Kaïn bewerkt het land, maar Abel is herder. Dat laatste beroep hebben bijvoorbeeld ook Abraham, die als nomade door het land trekt, en David.

Kaïn

Na de moord op zijn broer zwerft Kaïn over de aarde tot hij zich vestigt in Nod, ten oosten van Eden. Het woord 'Nod' kan vertaald worden met 'dwaling'. Later bouwt Kaïn een stad, die hij naar zijn zoon vernoemt: Henoeh.

Met wie trouwde Kaïn? In Genesis 5:4 staat dat Adam en Eva meerdere zonen en dochters kregen. In die tijd leefden de mensen veel langer dan nu. Adam werd bijvoorbeeld 930 jaar. Het is zeer waarschijnlijk dat Kaïn met één van zijn zussen is getrouwd.

Offeren

Als je een offer brengt, geef je iets terug aan God en zeg je daarmee: dank U wel voor alles wat U mij gaf. Kaïn en Abel deden dat allebei. Het is het mooist om een offer te brengen met je hart, niet alleen omdat het moet. Zo was het bij Abel. Daar werd God blij van! Wat zou jij aan God willen geven?

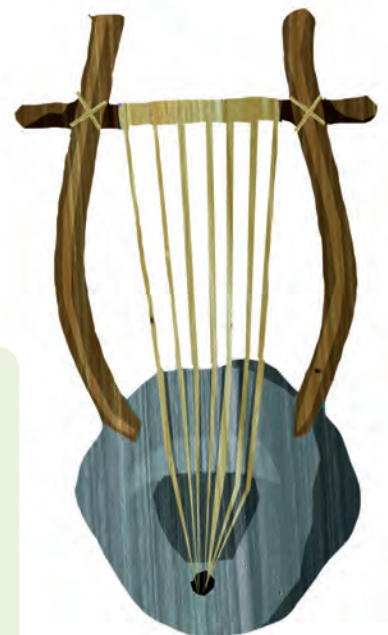
Kaïn – קַיִן; Abel – אֲבֵל; Set – שֵׁט

Van de eerste drie kinderen van Adam en Eva kunnen we de betekenis van de namen achterhalen. (1) Kaïn – zijn naam wordt uitgelegd als: 'Dankzij de HEER heb ik een man gekregen.' (2) Abel – de naam doet denken aan het woord 'uitademing, zucht' (denk aan het wolkje dat je kunt zien als je uitademt wanneer het buiten koud is: het is er even, maar het is ook zo weer weg). (3) Set – een naam die klinkt als 'vervanger'. Deze derde zoon wordt geboren nadat aan het korte leven (zucht) van Abel een einde kwam, doordat zijn broer Kaïn hem zo'n harde klap had gegeven dat hij dood neerviel.

Nakomelingen van Kaïn

Jabal is de eerste man die in een tent woont en veehouder is. Zijn broer Jubal is de eerste die de fluit en de lier, een instrument met snaren, bespeelt.

Hun halfbroer Tubal-Kaïn is volgens de verhalen in Genesis de eerste mens die gereedschappen van brons en ijzer maakt.

De oudste fluit

Een fluit werd vaak gemaakt van bot, bamboe, riet of soms hout. De oudste fluit die archeologen hebben gevonden, is minstens 35.000 jaar oud. Hij is gemaakt van een botje van een valse gier en gevonden in een grot in Zuid-Duitsland.

PASPOORT

NAAM **Adam**

Zijn naam betekent 'mens'.

GEBOORTEPLAATS

Adam is niet geboren, maar door God geschapen. Hij is de eerste mens.

GETROUWD MET

Eva

KINDEREN

Kain, Abel en Set

GESTORVEN

Adam stierf toen hij 930 jaar was.

WIST JE DAT ...

... zijn naam op het Hebreeuwse woord voor aarde lijkt? In de Bijbel staat dat God hem uit stof van de aarde vormde.

... in Genesis 2 staat dat Adam aan alle dieren een naam geeft?

... Adam toen hij in de tuin van Eden woonde waarschijnlijk vegetariër was en dus geen vlees at?

Godenzonen en giganten

In Genesis 6:1-4 gaat het over godenzonen en giganten. Het is een moeilijk gedeelte, dat heel verschillend wordt uitgelegd. Vanuit het Hebreeuws, de taal van het Oude Testament, kun je ook lezen: 'de zonen van God'. In Job 1:6 worden diezelfde woorden vertaald met 'hemelbewoners', zoals engelen. Zij waren er niet voor bestemd om te trouwen met vrouwen op de aarde (Gen. 6:3). Vers 4 verklaart dat er op die manier heel grote mensen op aarde kwamen.

BIJBELTEKST

Kijk om je heen! Overal op aarde staan zaaddragende planten en vruchtbomen, die Ik jullie tot voedsel geef. Al het gras en de planten heb Ik als voedsel aan de dieren en de vogels gegeven.

– Genesis 1:29-30

Op de plek waarvan men denkt dat de spelonk was, zijn een synagoge en een moskee gebouwd. Veel mensen gaan hiernaartoe op bedevaart.

De grot van Machpela

In Joodse verhalen uit de 12e eeuw staat beschreven dat Adam en Eva begraven liggen in de grot van Machpela. Volgens de verhalen in Genesis waren hier de aartsvaders en -moeders begraven: Abraham en Sara, Isaak en Rebekka, Jakob en Lea. Jakobs tweede vrouw, Rachel, wordt langs de kant van de weg naar Efrat begraven en dus niet in Machpela. Op de plek waarvan men denkt dat de spelonk was, zijn een synagoge en een moskee gebouwd. Veel mensen gaan hiernaartoe op bedevaart.

Het verhaal van de zondvloed in verschillende culturen

Over heel de wereld zijn oude verhalen te vinden over een grote overstroming, zoals de zondvloed. Op één van de kleitabletten met de verhalen van het Gilgamesj-epos uit Sumer (het huidige Irak) staat een verhaal over een grote overstroming. De oudste kleitabletten komen uit 2600 v.Chr.

Een zondvloed wordt ook genoemd in verschillende soera's, hoofdstukken van de Koran, het heilige boek van de islam.

De Masai, een volk in Oost-Afrika, kennen een verhaal over Tumbainot, een rechtvaardige man, die opdracht krijgt om een ark te bouwen. Samen met zijn vrouw en drie zonen overleeft hij de grote overstroming.

De Masai

Ook in India is een zondvloedverhaal bekend. Manu hoort van een vis, die namens God vertelt dat er een grote vloed komt en dat hij een boot moet bouwen.

De Indiërs

Veel Inuit-stammen kennen een verhaal van Noah die alle dieren uitnodigde om in zijn ark te komen en gered te worden van een grote overstroming. De mammoeten geloofden niet dat er een vloed zou komen en wilden niet mee. Volgens het verhaal zijn zo de mammoeten uitgestorven.

De Inuit

De Altaj, een volk in Zuid-Rusland, kennen een verhaal over Nama. Ook hij kreeg de opdracht een ark te bouwen, maar hij deed dat niet zelf. Hij liet zijn zonen de ark bouwen omdat hij slecht kon zien. Toen de vloed kwam, ging Nama met zijn familie de ark in. Hij redde veel verschillende soorten dieren en vogels, die rond-dreven door het stijgende water.

De Altaj

BIJBELTEKST

... op de zeventiende dag van de zevende maand liep de ark op de toppen van het Araratgebergte vast. Drie maanden later kwamen ook de andere berg-toppen boven het zakkende water uit.

– Genesis 8:4-5

De ark

Volgens de tekst in Genesis was de ark van Noach 150 meter lang, 25 meter breed en 15 meter hoog. De ark had drie verdiepingen. Aan de zijkant zat de ingang. De ark was gemaakt van acaciahout, vanbinnen en vanbuiten bestreken met pek om ervoor te zorgen dat hij waterdicht was. De bouw van de ark duurde honderd jaar. In tegenstelling tot andere schepen had de ark geen roer om mee te sturen.

Reconstructie van de ark, 2012

In de ark

Van sommige dieren nam Noach zeven paren mee in de ark. Deze dieren waren waarschijnlijk voedsel voor andere dieren. Ook moest Noach een voedselvoorraad aanleggen voor zichzelf en zijn gezin.

God zegt Noach, zijn gezin en de dieren dat ze in de ark moeten gaan. Na zeven dagen begint het te regenen en stijgt het water. Na 150 dagen begint het water weer te zakken en blijft de ark steken op de berg Ararat. Noach, zijn gezin en de dieren hebben in totaal ongeveer een jaar in de ark gezeten.

Herstel

Na een overstroming kunnen gebieden kaal zijn omdat het water veel zand heeft achtergelaten. Maar de natuur herstelt zich snel. Dat weten we bijvoorbeeld door overstromingen van rivieren: binnen enkele weken ontkiemen er alweer plantjes op de kale rivierbanken. Pioniersplanten, noemen we die. Ze groeien een of twee jaar. Dan nemen grassoorten en later struiken het over.

De berg Ararat

Het Araratgebergte

In Genesis 8:4 staat dat de ark vastliep op 'het Araratgebergte'. Dat woord 'gebergte' betekent dat er meer bergen waren. Daarvan was de berg Ararat de hoogste. Dit gebergte ligt in het Oosten van Turkije, op de grens met Armenië en Iran.

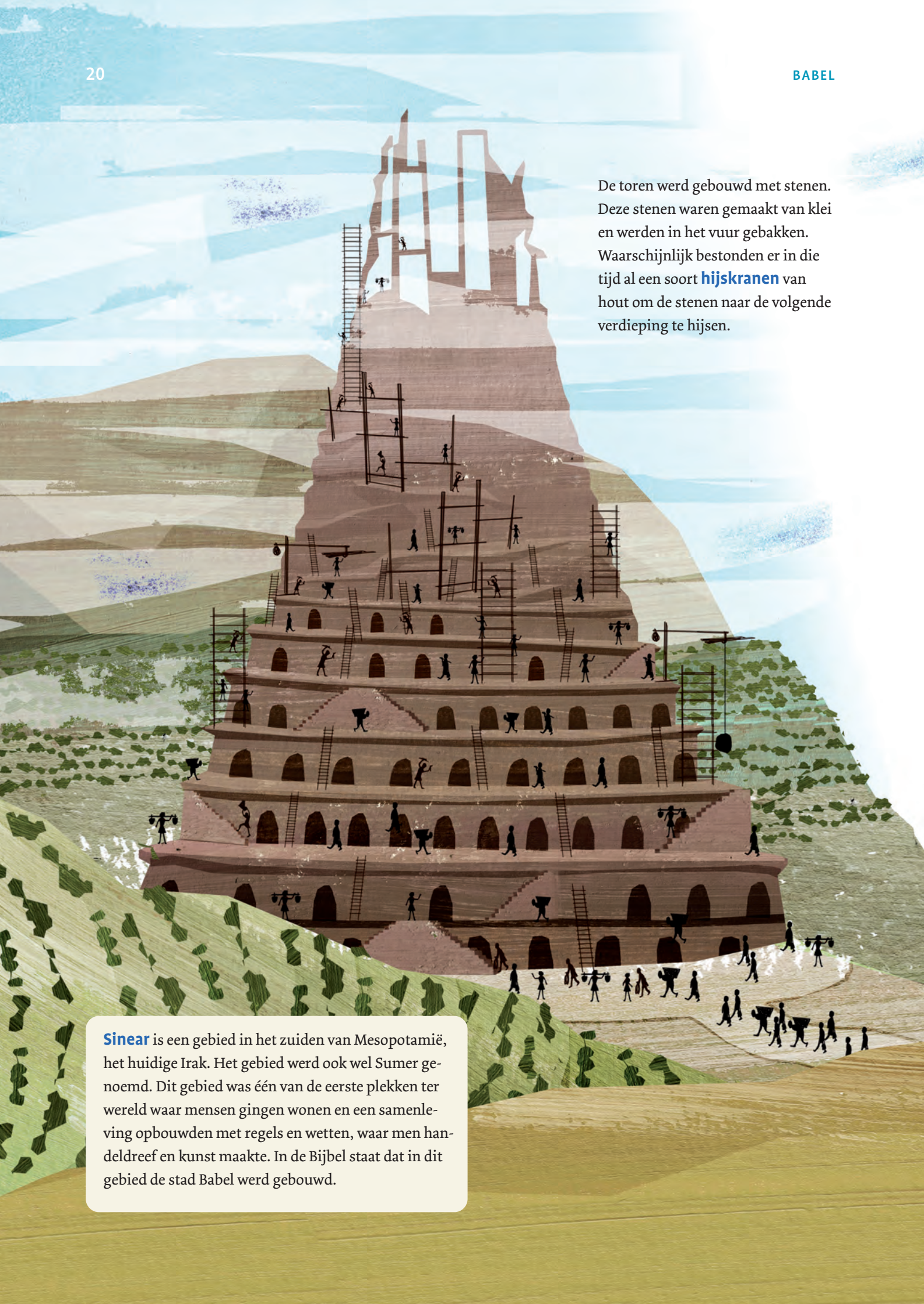
De regenboog

Als teken dat er nooit meer zo'n vloed komt, geeft God de regenboog. Als het regent terwijl de zon schijnt, kun je een regenboog zien. Dit komt omdat het licht van de zon bestaat uit allerlei kleuren. Wanneer het licht op de regendruppels valt, worden de lichtstralen gebroken en krijg je de verschillende kleuren te zien. Zo ontstaat een regenboog.

De regenboog

Uit de zonen van Noach komen verschillende volken voort, die we verderop in de Bijbel vaak tegenkomen. Uit Sem komt het volk Israël, het volk van God, voort. Uit Jafet de volken langs de kust, zoals de Filistijnen. En uit Cham de Kanaänieten.

A detailed illustration of the Tower of Babel, showing a massive, multi-tiered structure made of reddish-brown bricks. The tower is under construction, with numerous wooden scaffolds and ladders attached to its exterior. Silhouettes of workers are scattered across the various levels, some carrying loads on their heads or backs. The tower's top is jagged and incomplete, with several vertical openings. The background features rolling green hills, a blue sky with light clouds, and a body of water in the distance. The overall style is that of a historical reconstruction or a stylized artistic rendering.

De toren werd gebouwd met stenen. Deze stenen waren gemaakt van klei en werden in het vuur gebakken. Waarschijnlijk bestonden er in die tijd al een soort **hijskranen** van hout om de stenen naar de volgende verdieping te hijsen.

Sinear is een gebied in het zuiden van Mesopotamië, het huidige Irak. Het gebied werd ook wel Sumer genoemd. Dit gebied was één van de eerste plekken ter wereld waar mensen gingen wonen en een samenleving opbouwden met regels en wetten, waar men handdreef en kunst maakte. In de Bijbel staat dat in dit gebied de stad Babel werd gebouwd.

Tot in de hemel

Weet je waarom de mensen een superhoge toren gingen bouwen, die reikte tot in de hemel? Ze wilden daarmee een soort troon maken voor zichzelf, om zelf de baas te spelen en God van de troon te stoten. Het leek heel knap, maar het was het domste wat ze konden doen.

Verwoesting

In verschillende Joodse verhalen wordt er verteld dat de toren van Babel verwoest werd. In het boek Jubileeën, een hervertelling van de verhalen uit Genesis en de eerste twaalf hoofdstukken van Exodus, staat dat een grote windvlaag de toren omverblies. Het boek Jubileeën komt waarschijnlijk uit 200 v.Chr.

Tempeltorens

In Mesopotamië (het huidige Irak) zijn ruïnes gevonden van trapvormige tempeltorens. Deze zijn gebouwd door de Sumeriërs. De oudste torens komen uit 4000 v.Chr. Op oude kleitabletten die bij opgravingen zijn gevonden, staat een tekst over een trapvormige tempeltoren die 91 meter hoog was. De voet van de toren was 91 bij 91 meter. De toren hoorde bij de tempel van Marduk, de voornaamste god van Babylonië. Joden in de Babylonische ballingschap moeten deze grote toren hebben gezien. Uit de gevonden kleitabletten blijkt dat de Babyloniërs met de toren daadwerkelijk de hemel wilden bereiken.

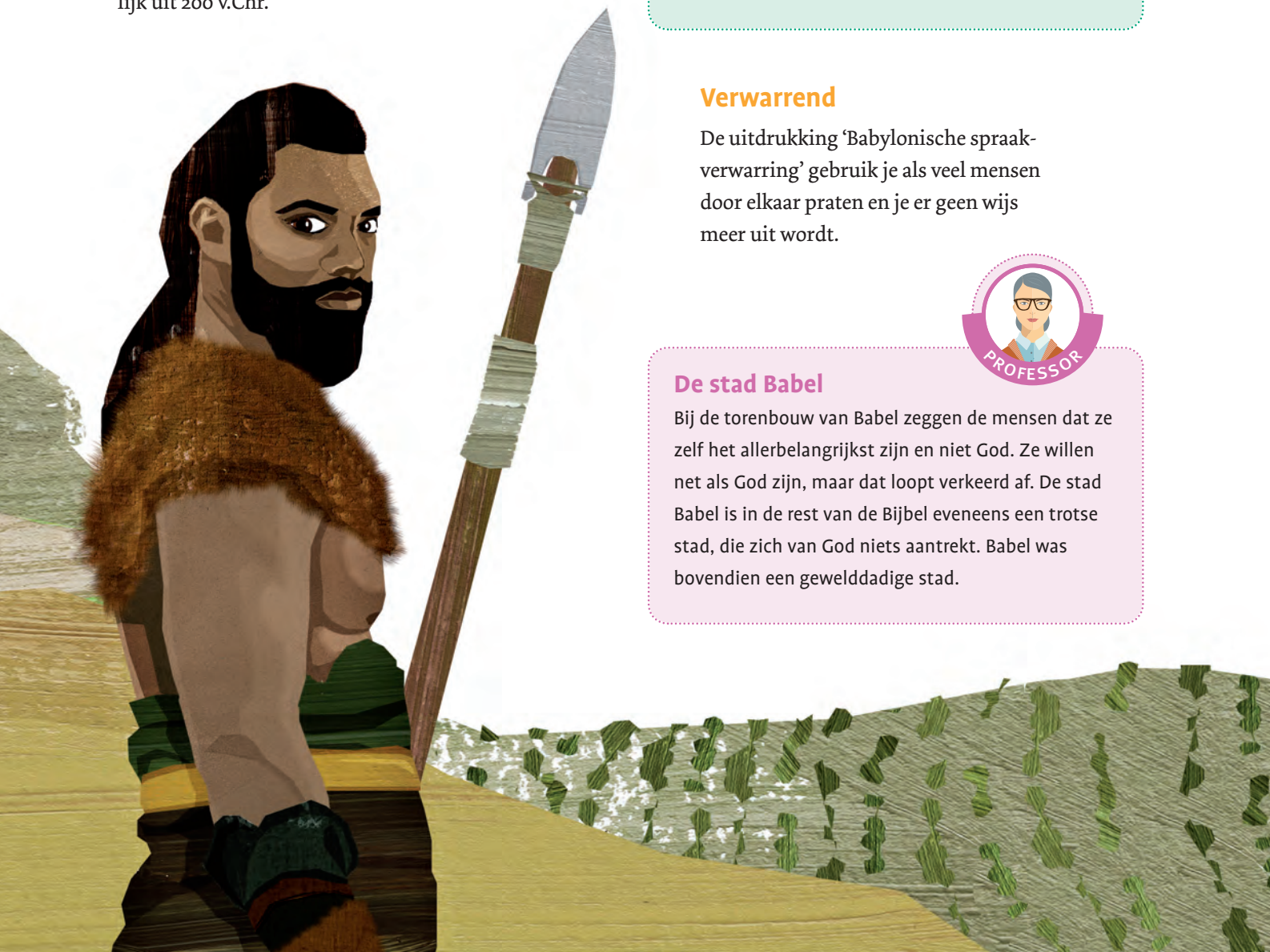
Verwarrend

De uitdrukking 'Babylonische spraakverwarring' gebruik je als veel mensen door elkaar praten en je er geen wijs meer uit wordt.

De stad Babel

Bij de torenbouw van Babel zeggen de mensen dat ze zelf het allerbelangrijkst zijn en niet God. Ze willen net als God zijn, maar dat loopt verkeerd af. De stad Babel is in de rest van de Bijbel eveneens een trotse stad, die zich van God niets aantrekt. Babel was bovendien een gewelddadige stad.

PASPOORT

NAAM **Eva**

GEBOORTEPLAATS

Eva is niet geboren, maar door God geschapen. Dit gebeurde in het paradijs.

GETROUWD MET Adam

KINDEREN Kaïn, Abel en Set. Verder kreeg ze nog meer zonen en dochters van wie we de naam niet weten.

GESTORVEN In de Bijbel staat niet wanneer zij gestorven is.

WIE WAS EVA

Ze is de eerste vrouw en haar naam betekent 'moeder van het leven'.

Schepping van Eva

Als Adam, de eerste mens, niemand heeft om mee samen te leven, brengt God Adam in slaap. Hij haalt één van zijn ribben weg en maakt hiervan een vrouw. Adam is gelukkig en roept uit: 'Eindelijk iemand die gelijk is aan mij!'

1

2

Leven in de hof van Eden

God maakt voor Adam en Eva een prachtige tuin om te wonen, de hof van Eden. In de tuin staan allerlei bomen met vruchten om te eten. Door de tuin stroomt water. God vraagt hun om voor de tuin te zorgen. In de tuin waar Eva met Adam woont, staan twee speciale bomen: de boom van het leven en de boom van de kennis van goed en kwaad. Van deze laatste boom mogen ze niet eten, heeft God gezegd.

Eén hapje

Op een dag ontmoet Eva een slang. Hij biedt Eva een hapje van de vrucht aan. 'Nee,' zegt Eva, 'als ik daarvan eet, zal ik sterven!' Maar de slang is slim, en verdraait de waarheid. 'Je zult niet sterven,' zegt hij, 'je zult zijn als God! Je zult alles begrijpen.' De vruchten zien er lekker uit. Eva pakt een vrucht en neemt een hap. Ook Adam eet ervan. Vanaf dat moment is alles anders. God wil niet dat ze in de tuin blijven en stuurt hen weg.

3

Eva wordt moeder

Het leven buiten de tuin van Eden is zwaar. Ze moeten hard werken op het land. Zaaïen, onkruid weghalen, oogsten. Dan wordt Eva zwanger. Ze heeft het moeilijk. De bevalling doet pijn, maar als ze haar zoon in haar armen heeft, dankt ze God. 'De **HERE** heeft mij geholpen, ik heb een zoon gekregen!'

4

Jaloezie

5

Eva heeft twee heel verschillende zonen. Kaïn werkt hard op het land. Abel hoedt een kudde schapen en geiten. Wanneer God wel Abels offer ziet, maar niet dat van hem, wordt Kaïn jaloers. Niet lang daarna vermoordt Kaïn zijn broer en vlucht weg.

6

Opnieuw beginnen

Het leven is zwaar en Eva is verdrietig. Zij heeft nog maar één zoon, maar hij is ver weg gevlucht. Dan wordt ze weer zwanger en krijgt een zoon. Ze noemt hem Set. Eva heeft weer hoop. Set groeit op en lijkt op zijn vader. Jaren later krijgt ook Set kinderen. En de kinderen van Set krijgen op hun beurt weer kinderen. Eva ziet hen opgroeien. Eva, de moeder van alle mensen.